

W powiecie sieradzkim można spotkać liczne ślady pałaców i dworków wznoszonych od późnego średniowiecza do pierwszych dziesięcioleci XX w. oraz znajdujące się w ich otoczeniu, lepiej lub gorzej utrzymane, pozostałości parków.

Sporo budowli dworskich zachowało się. Najliczniejsze są niewielkie szlacheckie dworki. Wynika to z faktu, że w naszym regionie dominowały średnie i małe posiadłości ziemskie. Ograniczone możliwości finansowe ziemian sieradzkich nie pozwalały na podejmowanie większych inicjatyw architektonicznych. Te dworki, mają nie tylko wyjątkowy urok, ale również bogatą historię. Niestety, tylko niektóre z nich poddano gruntownemu remontowi (Rychłocice, Chojne, Inczew, Kliczków Mały), część zaś znajduje się w stanie ruiny (Wola Flaszczyna, Sędzice, Charlupia Wielka), a wiele znanych jest tylko z opisu (Niechmirów, Czarnożyły, Dąbrówka Sieradzka, Smardzew, Gruszczyce, Bogumiłów). Dobrze zachowany jest dwór w Kościerzynie, należący do najmłodszych zabytkowych dworków Ziemi Sieradzkiej. Wzniesiony został w l. 1914 – 1916 dla syna Wincentego Prądyńskiego – Stanisława, prawdopodobnie według jego projektu. Obiekt jest przykładem tzw. „stylu narodowego” w architekturze polskiej, w swej odmianie – „stylu dworowym”. Stanisław Prądyński gospodarował w Kościerzynie do II wojny światowej, doprowadzając majątek do wysokiej kultury rolnej. Będąc od 1922 r. do wojny prezesem Sieradzkiego Oddziału Związku Ziemian, zorganizował w Sieradzu Spółdzielnię Rolniczą, a do Kościerzyna sprowadzał studentów na praktyki rolne. (Do tradycji tej nawiązano po wojnie tworząc w majątku ośrodek kształcenia rolników). Podczas wojny we dworze gospodarowali Niemcy. Po ich wyparciu z naszych ziem w resztówce dawnego majątku utworzono Liceum Rolnicze. W 1948 r. – roczną Szkołę Mechanizacji Rolnictwa, a w 1966 r. – Zasadniczą Szkołę Rolniczą. Rok 1977 zapisuje się w historii obiektu utworzeniem w Kościerzynie (oraz w Inczewie i Kobierzycku), Wojewódzkiego Ośrodka Postępu Rolniczego „Inczew” z siedzibą w Kościerzynie. Obecnie użytkownikiem dworu i parku oraz zabudowań folwarcznych jest Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego, który oddzielony został od „Inczewa” w 1991r. Do naszych czasów dotrwał w Kościerzynie dworek w niewiele zmienionej formie.

Budynek otacza park o pow. 5 ha, w którym utworzono staw z wyspą. Spotkamy tutaj liczne gatunki naszych rodzimych drzew, o których tak pięknie napisał Włodzimierz Ścisłowski w wierszu **Polskie drzewa**.

*Dzień dobry, drzewa, polskie drzewa!
Wiatr wam ballady swoje śpiewa
i rozczesuje wasze liście,
co w oczach mienia się srebrzyście.*

*Dzień dobry, drzewa, polskie drzewa!
Wiosenna poi was ulewa,
a potem grzeje ciepłe słońce
i słysząc znów słowików koncert.*

*Dzień dobry, drzewa, polskie drzewa!
Już was niejeden wiersz opiewał!
Pod lipą siedział Kochanowski
i poszum liści zmieniał w głoski!*

*Dzień dobry, drzewa, polskie drzewa!
Wiosna was szczerze przyodziewa
i trwacie tak na naszej ziemi
na przemian w bieli i w zieleni.*

Park jest bardzo dobrze utrzymany, można się po nim swobodnie poruszać i zapoznać z jego bogatą florą. Spacer warto rozpocząć od malowniczej alei grabowej. Jak dalece grab jest drzewem pospolitym na naszych ziemiach, dowodzą bardzo liczne nazwy miejscowości wywodzące się od tego drzewa: Grabów, Grabina, Grabownice, Grabczychy, Grabki Duże, Grabki Małe i inne. **Grab pospolity** (*Carpinus betulus* L.) jest drzewem Europy Środkowej, Zachodniej i Południowej. Na wschodzie sięga po Białoruś i Ukrainę. W Polsce występuje na terenach północno-wschodnich i wschodnich. Drzewo to osiąga wysokość od 10 do 20 m. Pień u odziomka ma często listwowate zgrubienia i aż do późnego wieku pokryty jest gładką, szarą korowiną. Liście są podługnie jajowate, podwójnie piłkowane, zaokrąglone u nasady. Kotki męskie i żeńskie występują na tym samym drzewie a pojawiają się w kwietniu – maju po ukazaniu się liści. Owocem są płaskie, żeberkowane orzeszki długości około 8 mm, z trójkłapowym skrzydełkiem, dojrzewające w końcu września. Drewno grabu, ciężkie, niezwykle

twarde, trudno łupliwe, bardzo sprężyste, rezonansowe, białe i połyskliwe – używane bywa w stolarstwie i kołodziejstwie, a również do wyrobu instrumentów muzycznych, narzędzi, jak młotki do bicia mięsa, szewskie kopyta, styliska, części maszyn, śruby, koła zębate.

Od głównej bramy wjazdowej do dworu prowadzi aleja lipowa, z okazałymi **lipami drobnolistnymi**

(*Tili*

a cordata MILL

.). Lipa do późnego średniowiecza była drzewem opiekuńczym poszczególnych osób i całych rodów. Kiedy Bóg dał dziecię, sadzono koło domu lipę, wierząc w tajemniczy związek między siłą życiową i przydatnością tego drzewa, a cechami i losem nowo narodzonego człowieka. Śluby też upamiętniano sadzeniem lip. Lipa drobnolistna występuje w całej Europie. Na północy sięga po Szwecję, a na wschodzie po Ural. W Polsce występuje na terenie całego kraju (w górach do 800 m n.p.m.). Może żyć do 800 lat. Liście ma nieco ukośnie sercowate, zaostrome, długości 5-8 cm, piłkowane, od spodu niebieskozielone,

z kępkami rdzawych włosków w kątach nerwów

. Lipa zaczyna owocować między 10 a 30 rokiem życia. Jej żółtawe kwiaty, zebrane po 5-8 w zwisające wierzchotki wydają w lipcu odurzającą woń. Intensywnie odwiedzane są przez pszczoły.

Owocem jest kulisty, gładki, cienkościenny orzeszek

. Lipa należy do ważnych gatunków miododajnych, a jej miękkie, białawe drewno stanowi wspaniały materiał rzeźbiarski. Wykorzystał je między innymi Wit Stwosz do wyrzeźbienia Ołtarza Mariackiego. Łyko lipy używane jest do wyrobu plecionek.

Kolejna aleja, jesionowa, prowadzi w pobliżu stawu. Rosnące przy niej **jesiony wyniosłe** (*Fraxinus excelsior*

) mają imponujące rozmiary, a dwa z nich są uznane za pomniki przyrody.

Pomiędzy dworem a aleją grabową spotkamy jeszcze jedno pomnikowe drzewo. Jest to **klon srebrzysty**

(

Acer saccharinum L.

), dorastający w Polsce do 25 m wysokości. Drzewo charakteryzuje szeroka, rozłożysta korona ze zwisającymi bocznymi gałęziami. Kora jest popielatoszara, za młodu gładka. Liście głębokodzielne, spodem białe, mają 8-15 cm średnicy i są ostro piłkowane. Zielonkawe kwiaty, zwykle dwupienne, wyglądają niepozornie. Owoce pojawiają się już z końcem maja - początkiem czerwca a są nimi niesymetryczne skrzydłaki, z których tylko jeden jest dobrze wykształcony. Wyjątkowo pięknie prezentują się klony srebrzyste jesienią, kiedy ich liście przybierają złoty kolor.

Na terenie parku z rodzimych gatunków spotkamy wiązy polne, brzozy brodawkowate, dęby bezszypułkowe, znacznych rozmiarów klony pospolite i klony jawory a nad stawem olsze czarne, wierzby białe i topole czarne.

Wiąz polny, to drzewo o bardzo długich dziejach. Występował na obszarze dzisiejszej Eurazji już 65 milionów lat temu. Nic więc dziwnego, że wszedł do wielu mitów i baśni, wierzeń i praktyk guślarskich. W Polsce miał opinię drzewa dobrego, życzliwego ludziom. Dlatego tak często sadzony bywał w pobliżu domów przez kmieci, królów a nawet świętych. Bardzo lubił wiązy Jan III Sobieski, któremu przypisuje się szczególne upodobanie do sadzenia drzew. Wiąz polny (*Ulmus campestris* L

) osiąga wysokość ponad 30 m, może żyć kilkaset lat i wytworzyć dość gruby pień. Liście ma jajowate, długości 5-10 cm, u nasady wyraźnie niesymetryczne, z wierzchu gładkie ciemnozielone, podwójnie piłkowane. Kwiaty ukazują się wczesną wiosną, pod koniec marca. Owoce – płaskie i wydłużone orzeszki – osadzone ekscentrycznie na wysokości jednej trzeciej jajowatego, błoniastego skrzydełka, dojrzewają pod koniec maja.

Brzoza brodawkowata (*Betula verrucosa* EHRH.), to chyba najbardziej polskie drzewo. Potocznie nazywana jest brzozą płaczącą, a to dlatego, że skórkę najmłodszych części gałązek pokrywają małe tarczowate gruczołki wydzielające kropelki żywicy. Nazwano te kropelki łzami. Brzoza jest pospolitym drzewem klimatu północnego, a jej gatunki są rozpowszechnione w Europie, Ameryce i Azji. Drzewo to osiąga wysokość 20-25 m. Ma smukły pień i długie, cienkie gałązki zwisające z konarów. Żyje 200 lat. Liście skrętoległe, romboidalne lub trójkątne, długości 3-6 cm, są podwójnie piłkowane. Brzoza brodawkowata jest drzewem rozdzielnopłciowym. Zaczyna wydawać owoce w wieku około 10 lat, a w drzewostanie po 25 roku życia. Kwiaty, zebrane w oddzielne kotki, ukazują się w kwietniu. Owoce (oskrzydłone orzeszki długości 2 mm, osadzone w kątach łusek w walcowatym, ścisłym owocostanie długości 2-3 cm) dojrzewają w lipcu; są roznoszone przez wiatr. Daleki lot nasion oraz małe wymagania pod względem jakości i wilgotności gleby czynią z brzozy ważny gatunek pionierski. Brzoza jest drzewem wielce użytecznym. Jej liście wykorzystywane bywają w medycynie. Wywar z nich stanowi środek moczopędny i przeciwrakowy dla ludzi i zwierząt, a stosowany zewnętrznie – goi wyrzuty skórne. W farbiarstwie – z dodatkiem kredy i alunu – daje żółć zwaną z niemiecka Schüttgelb. Kora brzozy ma zastosowanie w garbarstwie, wzmacnia skórę i zapachem swym zabezpiecza przed molami. Drewno brzozy brodawkowatej, twarde i elastyczne, wykorzystywane jest w stolarstwie, a jej sok – w przemyśle kosmetycznym.

Dąb bezszypułkowy (*Quercus petraea* LIEBL.) występuje w całej Europie. W Polsce rośnie na terenie całego kraju z wyjątkiem Mazur i Suwalszczyzny. Jest typowym gatunkiem światłolubnym. Osiąga wysokość od 30 do 40 m. Liście dębu bezszypułkowego są odwrotnie jajowate, u nasady klinowate, z 5 lub 6 parami kłap i ogonkiem długości 1-2 cm. Kwiaty męskie zebrane w zwisające kotki, kwiaty żeńskie – siedzące. Owocem są żołędzie osadzone po 2-5

bezpośrednio na gałązce (brak szypułek).

Klon pospolity (*Acer platanoides* L.) w Polsce rośnie na terenie całego kraju. Osiąga wysokość od 25 do 30 m. Korę ma podłużnie, wąsko spękaną. Liście 5-7 klapowe, wcięcia między klapami zaokrąglone, klapy ostro zakończone, w
ogonkach przewody mleczne

Po zerwaniu liścia z ogonka wypływa sok mleczny.

Owocuje w wieku 15 lat. Gdy rośnie na otwartej przestrzeni, wydaje owoce wcześniej. Żółtozielone kwiaty zebrane we wzniesione baldachogrona, zapylane przez owady, rozwijają się w kwietniu przed ukazaniem się liści. Owocem są skrzydlaki z płaskimi orzeszkami.

Skrzydlaki tworzą ze sobą kąt rozwarty.

Dojrzewają we wrześniu, a opadają w październiku. Gatunek dobrze znosi zanieczyszczenia powietrza. Drewno klonu pospolitego ma oryginalną barwę: jest żółtawobiałe z różowym odcieniem. Ponieważ daje się łatwo polerować, a jest twarde, elastyczne i rezonansowe, stosuje się je w meblarstwie i wyrobie instrumentów muzycznych.

Klon jawor (*Acer pseudoplatanus* L.) uchodził w zamierzchłych czasach i w starożytności aż po średniowiecze za drzewo obdarzone właściwościami boskimi, drzewo dobre, o miękkim sercu, hojne w rozdawaniu szczęścia. W XVIII i XIX w. jawor był uważany za opiekuna zakochanych, czego wyraz znajdujemy w wierszu Franciszka Karpińskiego „Laura i Filon”. Klon jawor występuje w Europie Zachodniej, Środkowej i Południowej. Na północy sięga po Bałtyk. Jest to przede wszystkim gatunek górski. Lubi zimne, wilgotne powietrze i świeże, napowietrzone gleby. Osiąga wysokość od 30 do 35 m, średnicę pnia 150 cm, a wiek – kilkaset lat. Pień jest pokryty szarobrunatną korowiną, odpadającą cienkimi płatami. Pączki ma zielone, brunatno obrzeżone i odstające od pędu. Liście 5-7 klapowe, długości 10-16 cm, piłkowane, od spodu szarzielone, osadzone naprzeciwległe. Z oderwanego ogonka liściowego **nie wypływa sok mleczny**

. Owocuje w wieku 25-30 lat. Zielonkawe kwiaty, zebrane w zwisające grona, ukazują się w maju. Są w zasadzie obupłciowe, lecz zdarza się niekiedy, że pręciki lub słupki zanikają i stąd spotykane niekiedy kwiatostany widzimy jako jednopłciowe.

Owoce złożone z dwóch skrzydlaków tworzących kąt ostry

, w nich wypukłe orzeszki; dojrzewają we wrześniu i październiku. Drewno klonu jaworu, białe lub żółtawobiałe, twarde, trudno łupliwe i elastyczne, z natury atlasowopołygliwe, daje się łatwo wygładzać i polerować, jest więc chętnie używane do wyrobu mebli, oklein i instrumentów muzycznych.

Olsza czarna (*Alnus glutinosa* L.) występuje prawie w całej Europie, od Hiszpanii po Skandynawię, a na wschodzie sięga po daleką Syberię. W Polsce rośnie na terenie całego kraju na stanowiskach bardzo wilgotnych. Jest gatunkiem światłolubnym i szybko rosnącym.

Osiąga wysokość od 25 do 30 m i tworzy strzelisty pień, pokryty ciemnoszarą, prawie czarną, spękaną tafelkowato korowiną. W zimie bardzo łatwo ją rozpoznać po jajowatych, fioletowobrazowych pączkach osadzonych na trzonkach. Szerokie liście, odwrotnie jajowate do okrągłych, długości 5-9 cm, na szczycie tępe lub wycięte, są w młodości nieco lepkie. Olsza czarna wydaje owoce w wieku 10 lat, a w drzewostanach po 25 roku życia. Kwiaty, zebrane w kotki (męskie – żółte, żeńskie – karminowo-czerwone), zakwitają wczesną wiosną – w marcu, ale wykształcają się w roku poprzednim. Z kwiatostanów żeńskich tworzą się do jesieni zdrewniałe nibyszyszeczki zawierające drobne, brunatne orzeszki. Wyposażone są one w bardzo wąskie skrzydełka z tkanką powietrzną, umożliwiającą nie tylko przenoszenie przez wiatr, ale i przez wodę. Na korzeniach olszy znajdują się guzowate narośla, w których żyją bakterie przyswajające wolny azot z powietrza. Dzięki tej symbiozie i szybko rozkładającym się liściom olsza użyźnia glebę. Żółtawoczerwone drewno olszy stosuje się w budownictwie wodnym oraz do wyrobu ołówków i oklein. Węgiel z drewna olchowego używany jest do wyrobu prochu.

Wierzba biała (*Salix alba* L.) to najczęściej spotykana w Europie wierzba drzewiasta. W Polsce występuje na terenie całego kraju na stanowiskach wilgotnych. Osiąga wysokość 20-25 m i żyje od 80 do 120 lat. Pień uzyskuje grubość 1 m, a u starych drzew jest pokryty podłużnie spękaną, szarą korą. Liście wąskie, lancetowate, drobno piłkowane, pod spodem jedwabisto owłosione. Jest to drzewo dwupienne. Kwiatostany – żółtawe kotki, ukazują się w kwietniu. Na drzewach żeńskich na początku czerwca dojrzewają torebki z małymi, owłosionymi nasionami. Wierzba biała jest gatunkiem światłolubnym i wytrzymałym na mroz. Jej miękkie, lekkie i elastyczne drewno jest używane do wyrobu łódek, klepek do beczek oraz do produkcji celulozy. Giętkie pędy wierzbowe stanowią materiał koszykarski.

Topola czarna (*Populus nigra* L.) obejmuje swym zasięgiem całą Europę Zachodnią, Środkową i Wschodnią oraz Syberię aż po rzekę Jenisej. Topole rosną bardzo szybko. Osiągają do 36 m wysokości. Pień jest pokryty spękaną, szaroczną korowiną. Pędy i pączki są żółtawe. Liście szerokie, trójkątne, długości 4-10 cm, zaostrome, karbowano-piłkowane, osadzone na pędach skrętolegle, rozwijają się w maju. Kotki (męskie – karminowe, żeńskie – zielono-brązowe) zakwitają w marcu – kwietniu, a w maju lub na początku czerwca z pękających torebek wylatują owłosione nasiona. Lekkie drewno topoli czarnej stosowane jest w produkcji oklein i celulozy.

Na terenie parku rosną dwa gatunki drzew obcego pochodzenia, choć bardzo popularne w naszym krajobrazie. Są to robinia akacjowa i kasztanowiec biały.

Z robinią akacjową (*Robinia pseudoacacia* L.) wiążą się liczne wierzenia ludowe (występuje w

nich pod fałszywą nazwą akacji). Jedno z nich jest związane z obsadzaniem cmentarzy akacjami (widoczne jest to szczególnie na starych cmentarzach wiejskich). Nasi przodkowie, żyjący w ciągłej trwodze przed duchami, sadzili na mogiłach kolczaste krzaki, aby w ten sposób uniemożliwić zmarłemu wydostanie się spod ziemi i składanie nocnych wizyt żywym. Ojczyzną robinii jest Ameryka Północna. Swą nazwę zawdzięcza francuskiemu botanikowi Jean Robin, którego zasługą jest sprowadzenie w 1601 roku tego gatunku do Europy. Robinia akacjowa osiąga wysokość 20-30 m. Ma pień pokryty spękaną korowiną i cierniste gałązki. Liście nieparzystopierzaste, długości 10-25 cm, złożone z 9-19 eliptyczno-owalnych całobrzegich listków ukazują się dopiero pod koniec maja. Wkrótce po nich rozwijają się białe, pachnące kwiaty, zebrane w zwisające grona. Robinia akacjowa ma silny, bardzo rozległy system korzeniowy. Na korzeniach znajdują się brodawki z bakteriami wiążącymi azot z powietrza. Dzięki temu gleba wzbogaca się, ale jednocześnie zatruwa przez wydzieliny korzeniowe. Robinia jest drzewem szybko rosnącym. Ma duże wymagania pod względem światła, bardzo skromne natomiast pod względem pokarmowym i wilgotności gleby. Jest rośliną miododajną oraz o cenionym drewnie.

Kasztanowiec biały (*Aesculus hippocastanum* L.) przywędrował do nas z Półwyspu Bałkańskiego. W Polsce, która już od dawna słynęła wspaniałością ogrodów przy królewskich i wielkopańskich dworach, unowocześnionych przez włoskich mistrzów ogrodniczych królowej Bony, kasztanowiec (zwany nieprawidłowo kasztanem) od razu znalazł drugą ojczyznę. Kasztanowiec biały osiąga wysokość 25 m i tworzy zwartą, szerokojajowatą koronę. Pień ma zawsze skręcony w prawo i pokryty tafelkowato łuszczącą się korowiną. W zimie łatwo go poznać po wyjątkowo dużych, lepkich i naprzeciwległych pąkach. Liście kasztanowca są duże, dłoniaste, złożone z 5-7 wydłużonych, jajowatych listków, najszerszych w 1/3 wysokości od góry. Rozwijają się wczesną wiosną. Kasztanowiec zaczyna owocować w wieku 10-15 lat. Grzbieciste białe z żółtymi i czerwono-brunatnymi plamkami kwiaty są zebrane we wzniesione wiechy. Do jesieni wykształcają się owoce w postaci skórzastych, kolczastych torebek o średnicy około 5 cm, które pękają uwalniając 1 lub 2 nasiona, tzw. kasztany. W lecie kasztany stanowią ulubiony pokarm jeleni i saren.

Flora parku jest o wiele bogatsza niż udało się to przedstawić w ograniczonym objętościowo artykule. Warto odwiedzić to miejsce, szczególnie jesienią, kiedy park mieni się całą gamą kolorów.

BIBLIOGRAFIA

1. *Drzewa Europy Środkowej*, tekst J. Pokorny, tablice barwne I. Kaplicka, W-wa 1980.
2. Mowszowicz J., *Pospolite rośliny naczyniowe Polski*, PWN, Warszawa 1977.
3. Ruszkowski A., *Sieradz i okolice. Przewodnik*, Sieradz 2000.
4. *Świat roślin*, pod red. Prończuk J., Warszawa 1977.
5. Szafer W., Kulczyński S., Pawłowski B., *Rośliny polskie*, PWN, Warszawa 1986.
6. *Szkice z dziejów Sieradzkiego*, pod red. J. Śmiałowskiego, PWN, Łódź 1977.
7. Ziółkowska M., *Gawędy Ziółkowska Maria, Gawędy o drzewach*, Warszawa 1983.